

Bálványos Huba, a tanár

1. rész

Bakos Tamás, ELTE Tanító- és Óvóképző Kar

1. kép: Portré. Máté Alice fotója

Hazánk kulturális életének kevés olyan személyisége van, akinek eredményes képzőművészi alkotó tevékenységét országos hírű művészetpedagógiai munka is kíséri. Bálványos Huba (1938-2011) litográfiái, rajzai mögül egy embersonorokért aggódó alapvetően humánus szemléletű alkotó személyisége rajzolódik ki. Nem véletlen, hogy alkotó művészete mellett jelentős szerepet kapott életében az oktató- nevelő munka, az emberekkel történő közvetlen személyiségépítő célú foglalatosság. Bálványos Huba életműve több évtizedes tudatos művészeti nevelőmunka tükrösképe. Munkássága iskolateremtőnek mondható, megalkotta (országosan is elismert formában) a vizuális nevelés tanítóképzésre érvényes, és az általános iskolai oktatásra is kiható tartalmi modelljét. Megkapó, humánus egyénisége, előadás-módjának közvetlensége, intellektusa maradandó élmény mindazok számára, akik találkozhattak vele. (1. kép)

Mikor Bálványos Hubáról gondolkodunk felmerül, hogy a művész vagy a pedagógus, esetleg a

közművelődés szakembere kerüljön vizsgálat alá. Bármely irányba is indulunk hamar rá kell ébrednünk, hogy mindezek egymástól elválaszthatatlanok, de leginkább arra, hogy a Bálványos életút divatos fogalommal élve, inkább egy nehezen megfejthető jelenség, melyet talán azért is érdemes kutatni mert holdudvarában fiatalok százai váltak Bálványos szemléletű felnőttekké, akik a mai napig mély tisztelettel beszélnek a mesterről. És bár napjainkra elhalványulni látszik személyének emléke, talán mégis van megfejthető titok, ami tanulásként szolgálhat szakmai elhivatottságot érző kezdő tanárok számára. Valamint magyarázatot találunk arra, milyen készetetéseket vezéreltek azokat, akik évtizedekkel ezelőtt Huba utca feliratú tábláit csempészték főiskolai irodája folyosójának falára.

2. kép: Bálványos Huba érettségiző portréfotója. Forrás: Máté Alice

Bálványos Huba 1938-ban született Budapesten. Édesapja posta tisztviselő volt. Tehetsége már az általános iskolában megmutatkozott. Egyik riportjában (Tudósportréban, amelyben Gerber Pál kérdéseire válaszol és amelyre gyakran kell hivatkoznom) is beszél képi „utánzó képességéről”, ami elismerést váltott ki a tanárok között. 1952-56-ig a Képzőművészeti Gimnáziumban festő szakon tanult. (2. kép)

Egyik ott készült és a gimnázium archívumában őrzött precíz akt rajzát - amellyel díjat is nyert anno - magam is láthattam, ezzel lepték meg kollégái 70. születésnapján. A gimnáziumi évekről általában keveset beszélt, az említett riport során egyedül Viski Balázs neve került szóba, aki egyszer megjegyezte, hogy” a kép az kép és nem mese” (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóni, 2010). Viski képi törvényeket hangsúlyozó festészete maradéktalanul meg is felelt a valóban kifejtett szemléleti tézisnek. Bálványos Huba grafikai képalakító módszere viszont a későbbiekben mindezek ellenére mindig elbeszélő, ahogy ő mondta „mások szerint direkt” maradt.

1956-ban felvételt nyert a Képzőművészeti Főiskolára, ahol Pap Gyula, Szőnyi István, Raszler Károly, Ék Sándor voltak a tanárai. Szőnyivel az életrajzi leírások szerint nem ápolt jó viszonyt (Krunák, 1984.), csupán egy évig járt csoportjába, mégis a tanszéki beszélgetések során gyakran beszélt róla. Különösen a mesternél tett zebegényi látogatást elevenítette fel olykor, említve Szőnyi mogorva, szűkszavú egyéniségét: „Amikor megérkeztünk kihajolt az ablakon

és csak annyit mondott: Hát meggyűttek. De bent már minden meg volt terítve”. Bálványos utolsó önálló kiállításán Zebegényben, a Szőnyi múzeumban kiállított egy még feladatként Szőnyinél festett képet, amelyet a mester halála miatt már nem tudott megmutatni neki. „Befejezve már nem tudtam megmutatni, de most elhoztam, hogy nézze meg.”- írta a kép alá. (Tisztelet a mesternek. Bálványos Huba kiállítása 2011.) Visszakanyarodva a főiskolai évekhez, Huba saját bevallása szerint nem igazán volt tudatában annak, hogy az első években milyen irányba indul el művészi pályája. Egy modellrajzi feladatnál, gitáros modelltől, hölgyről készült munkájára pillantva érezte először, hogy a kép „megszólal”. (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóni, 2010). Ez lehetett az a pillanat, amikor a vizuális absztrakció kifejező lehetőségével találkozott saját modellrajzi alkotásán. Vagyis, hogy az ábrázolás kifejezést is szolgálhat. Vagy, ahogy Krunák Emese írja „egy beszélgetés során valaki megjegyezte, hogy a kifejezés a lényeg”. (Krunák, 1984. 6. o). Meglehet ez éppen Papp Gyulával történő eszmecsere során hangzott el. E kettőség különös dialektikája - mint ábrázolás és kifejezés - ami a képalkotás célját is jelenti, végig kíséri tanári tevékenységét,

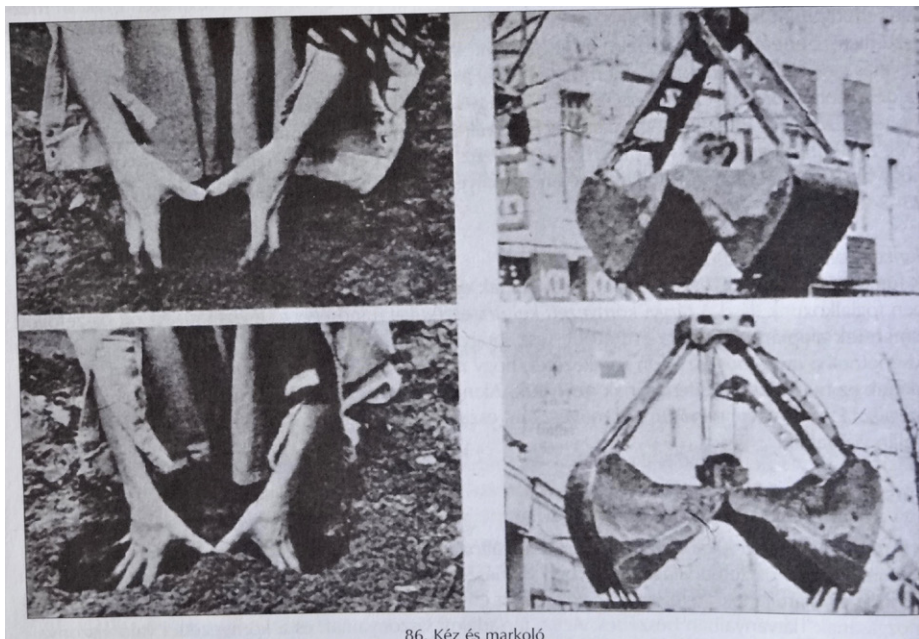

3. kép: Művésztelepen. Csongrád, 1960. Forrás: MTI

vizuális nevelői szemléletét is. Jól emlékszem, hogy a szálkai művésztelepen már hallgatóinak egy diavetítés után, a szabadban történő festői munkát indítva így zárta mondandóját: „Menjenek, fessenek fákat, de kifejező fák legyenek!”

Alapvetően Bálványos Huba realisztikus vizuális művészeti szemlélete nem meglepő az 50-es évek művészeti irányvonalát tekintve. Mindezt a kifejezés szolgálatába

állítani úgy lehet, ha az ember-lényegiséget társadalmi viszonylataiban mutatjuk meg. Vagyis nagy szavakkal élve az igazságot keressük az emberben. A társadalmi jelenségekbe ágyazott emberi sorokra Bálványos Huba pedig mindig érzékenyen reagált. Életrajzokban, kritikákban sokszor tárgyalt, hogy ezt az ember-lényegiségből adódó élményt a munkásság körében kereste, valószínűleg másképp, mint sok kortársa. (3. kép)

86. Kéz és markoló

4. kép: Bálványos Huba. Esztétikai művészeti nevelés című tankönyvének egy képe.

Először főiskolai feladatként Csepelen rajzoltak a dolgozók között, később 1975-ben beköltözött egy munkásszállásra, mert látni akarta „hogy igazán mi van ott”. (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóni, 2010). Mindezt talán azért is kell említeni, mert a kor képi munkástémái gyakran az ideológiai elvárásoknak való görcsös megfelelések, amelyek olykor formalizmusba torkoltak. „Az élet fő kérdései ott dőlnek el, ahol termelik”. (Krunák, 1987.). A fizikai munkában látott tisztán felismerhető ember-lényegiség példája, mint esztétikum bukkan fel újra tankönyvében is, mint képi analógia a markológép és emberi karok mozdulatának párhuzamában. Valamint szemléletes példaként a művészet ergonómiájáról írt

sorok között találkozhatunk hasonló példázattal: „Mitől a derű az asztalosmester arcán, amikor fény felé tartva végigsíkatja tekintetét a frissen gyalult fenyődeszkán?” mert ő saját keze munkájának eredményét szemlélve, – képességei szemmel látható bizonyítékában – énjét élvezheti, de egyben emberi mivoltát is, mert mindezt nem most, és nem ő találta ki. Vele és általa az emberiség gyalulta a deszkát. (Bálványos, 2003, 18. o) Az egyén kollektív létét példázta. Mert csak a közösségben tudja megfürdetni arcát. Mint, ahogy kedvelt költője József Attila is írja: „Hiába fűrösztöd önmagadban, Csak másban moshatód meg arcodat.” Munkás ábrázolásaiban tehát nem a társadalmi osztály apoteózisa válsul meg, hanem sorsokat mutat be. Vagy ennek burkában bírálatot mond, véleményformálásra aktivizál. (4. kép)

A főiskolai évek alatt érte az első olyan pedagógiai vonatkozású élmény is, amelyre úgy emlékszik vissza, hogy későbbi tanári attitűdjére is hatással volt. Krocák Emil professzor ábrázoló geometria tanár nevét kell itt megemlíteni, aki toleráns magatartásával segítette Huba népköztársasági ösztöndíját. Ugyancsak ő volt, aki állást kínált a tanszéken számára. Bálványos Huba 1962-től tanított fél állásban ábrázoló geometriát a Képzőművészeti főiskolán, mint adjunktus (Maros, Nagy, Nádori és Szabó

5. kép: Bálványos Huba 1971-ben. Forrás: Máté Alice gyűjteménye

Sóki, 2010). Talán meglepő, hogy egy képzőművészeti alkotó személyiségben miképpen találkozhatott az ábrázoló geometria egzaktusa az emberi lényegzet kutató gyakran lírai hangvételű művészi kifejezéssel. De ha későbbi írásos munkáinak, tankönyveinek nyelvezetére, elvont logikájára, mondatainak csavarjaira gondolunk, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy ez az absztrakt

gondolkodás rokonítható a síkok és terek sokirányú transzpozíciójával, és találkozásával. Ebben az időszakban 1969 és 1971 között Derkovits-ösztöndíjas is volt.

Nem lehet kitérni annak az eseménynek a bemutatása alól sem, amely főiskolai tanári tevékenységének véget vetett. Annál is inkább mert többször is hallottam

6. kép: Bálványos Huba (1970). Versenyzők. Litográfia. Forrás: Máté Alice

7. kép: Bálványos Huba (1973). Csodaszarvas. Litográfia. Forrás: Máté Alice

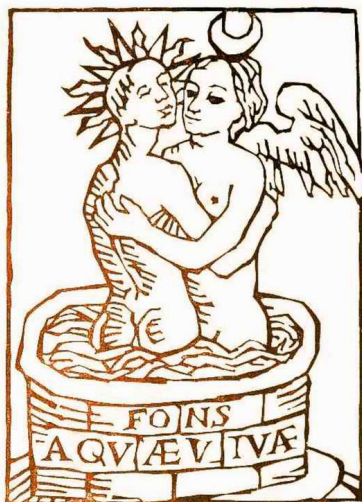
említeni, olykor kollégák közötti beszélgetés során is előkerült. Az említendő eseményeket sosem titkolta, valamint kissé alátámasztja azt, ami saját művészetének élményvilágáról is mond: „*Sűrűn értek olyan élmények, amelyekért nem tapsoltam*” (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010). Huba a főiskolán KISZ vezető tanár volt, és a hallgatói KISZ szervezettel együttműködve tartalmas fórumokat szervezett külső előadók bevonásával. Művészetközvetítő, szervező tevékenysége is itt kezdett kibontakozni. 1971-ben a BM felől bejelentés érkezett, hogy az Epres kertben maoista összeesküvés szervezkedik. A konkrétan megnevezett hallgatókat a szakmai értékelés során kibuktatták. A felháborodott hallgatók élére állva Bálványos levelet írt Pozsgay Imrének, Aczél Györgynek. Ezek után, rövid idő múlva távoznia kellett a tanszékről. Az indokok között a tanszék átszervezése szerepelt. A néhány évvel később kapott Munkácsy díjat megbékélő gesztusnak vélte a rendszer vezetői felől. (5. kép)

1972-ben elhagyta a főiskolát és szabadúszóként kezdett dolgozni. Talán itt érdemes közbevetőleg néhány szót ejteni egyébként igen jelentős művészi munkájáról is. Bár ez az írásos mű elsősorban Bálványos Huba tanári munkásságát hivatott bemutatni, mégsem lehet el művészi szemlélete mellett, annál is inkább mivel élete, művészete és tanári léte szorosan összeforr. *Bálványos Huba egyszemélyben grafikus, közéleti személy és tanár* (Krunák, 1984).

„*A világon való javítás egy formája a rajzolás*” (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010) vallotta, és ha élményeinek ábrázolására hivatkozva tekintünk munkáira, akkor úgy tűnik, bőven van mit javítani ezen a világon. „*A művészet belső készítés. Rendszerint akkor az tiltakozás.*” (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010). Mint, ahogy előadásain is gyakran hangsúlyozta, a műalkotások témája zömében bírálat, negatív emberi, társadalmi vonások bemutatása, és kevés

„*Látva a rajzot a néma papíron
fejttem a rajzolatok fonálát,
sorsom a jel noha fáj, ide írom
jön feketén a fehérreken át.*”
(Kis Pál István)

8. kép Kiállítás meghívó. Forrás: Máté Alice

a kellemesség érzetet keltő kép, amely könnyen értelmét is veszíti. A műalkotás feladata az aktivizálás és állásfoglalásra készítés. Ezért is szerepeltek hallgatóknak vetített képi anyagában gyakran emberi, társadalmi szituációkat feszegető, megrendítő képek. Elegendő, ha napjainkban valaki végig lapozza esztétika könyvét amelyben Kollwitz, Daumier, Derkovits, Grosz, képei alkotják az eszmefuttatás tengelyét. Ezért is lett grafikus, mert mesélőnek, elbeszélőnek érezte a műfajt, ezen belül a litográfiát,

Meghívó

A Klauzál Ház munkatársai tisztelettel meghívják Önt, családját, barátait és ismerőseit a Klauzál Ház Vén Emil Galériájába, (1222 Budapest, Nagytétényi út 31-33.)

2013. május 24-én, pénteken, 18 órára

Bálványos Huba,

Munkácsy-díjas
grafikusművész emlékkiállításának
ünnepélyes megnyitójára

Köszöntőt mond:
Szabolcs Attila,
Budafok-Tétény polgármestere

Megnyitja:
Bereczky Loránd,
művészettörténész

Visszaemlékezők:
Marton Janka, Kisberez Judit, Fábíán Katalin
volt tanítványok

Közreműködnek:
Géczi Csilla – ének, Nagy Judit – fuvolaművész,
Ernst András – zongoraművész,
Simkó-Várnagy Mihály – csellóművész,
Holánszki Áron – versmondó

MEGKÖZELÍTHETŐ:

A Móricz Zsigmond körtérről a 33, 33E buszokkal,
a Kosztolányi Dezső térről a 114, 213, 214, 150-es buszokkal,
a csepeli Szent Imre térről a 138-as busszal,
a Jókai Mór utcai megállóig.

A tárlat június 16-ig tekinthető meg.

amely irányítható, véletleneket kizáró technika. „*A művészeti alkotásnak a személyi tisztessége azon múlik, amit én elfogadok*” (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010). Vagyis a véletlenszerűség, az anyag önálló játéka nem kaphatott helyet a képi kifejezésben munkáin. (6-7. kép)

Ha honlapjára látogatunk és az 1960-as 70-es litográfiáit nézzük napjainkra is igaz (vagy egyetemesnek is mondható) társadalmi visszasságok képi megfogalmazásaival szembesülünk, a realizmus

eszközeivel, de olykor szürreális helyzetekben montázsos képi kapcsolatok formájában. Képelemzésekbe itt most nem bocsátkozunk, de a címek önmagukért beszélnek, mint *vetélkedő*, *vadászlakoma*, *iroda* vagy a több kritikában is emlegetett *csodaszarvas*. Ez idő tájt több díjat is kapott kiállításokon (Firenzei Nemzetközi Grafikai Biennálé, salgótarjáni és miskolci téli és tavaszi tárlatok). 1979-ben Munkácsy díjban részesült. (8. kép)

Bár a munkahelyi kötöttségek nélküli helyzet is biztosította számára a megélhetést, művészetközvetítő szerepe a közművelődésben mindvégig megmaradt. Művészeti ismereteket terjeszt (úgy is, mint TIT tag). Vitavezetés, ankét, zsűrizés, előadások, szaktanácsadás, kiállítás megnyitók sokasága klubokban, művelődési házakban, szakkörökben, nyári táborokban. Előzménye és tapasztalatai a főiskolai vita fórumok vezetésében keresendő.

1972-77-ig a Budapest XII. kerületi Jókai Klub szakkörének vezetője. Itt rendszeresen, négy alkalommal vezet nyári művésztelepet is és szervez hat kiállítást tanítványainak. A Budapesti Művelődési Központban is Fiók László festőművésszel (volt tanítványával) hosszú ideig szakkört vezet. Közművelődésben betöltött szerepéhez kapcsolódó színhelyeket, eseményeket számossága miatt szinte felsorolni sem lehet. Ez a tevékenysége végig kíséri életét. Előadásainak népszerűsége köztudott volt. (9. kép)

Sikere bizonyára közvetlen előadói stílusából, érzékenységből eredt. Emberközelivé hozta a tárgyalt műalkotásokat, aktualizálta a látvány kifejezését és érzelmi mozzanatokat szőtt előadásaiba. Feszülten figyelte, nagyra értékelte és reflektálta közönségének megnyilvánulásait. Sikeresen vonta be a jelenlévőket képelemző vitákba. A képek sora mellett az irodalmi példákat is kedvtelve használta, mint analógiákat. Moliere, József Attila, Exupery soraival igyekezte

9. kép Bálványos Huba előadást tart Salgótarjában

színesíteni, érzelmileg dúsítani, hevíteni olykor filozofikus fejtegetéseit.

Élmény volt hallgatni előadásait, vagy személyes kapcsolatba kerülni vele. Meglehet ösztönösen is inspirálni akart személyiségének élményképességével, hogy környezete ebben az élményhelyzetben saját belső értékeire találjon, ismerjen. Önmagunkra találjunk, hogy otthonosabbá váljunk önmagunk számára. Ez volt a másik gyakori fogalom, amely írásaiban, mondataiban felbukkant. Az otthonosság élménye... a világ, amelyben otthon érezzük magunkat. Tudta, hogy minden humán értéket magáénak valló társadalomnak szenzibilis, sokrétűen gondolkodó és talán elsősorban érző egyedekekre van szüksége. A sokrétűen művelt, humán értékekre fogékony személyiség esztétikai élményhelyzetek révén formálódik, vagyis a műalkotás Bálványos Huba számára olyan mediális közeg volt, amely a személyiségformálás eszközeként és nem céljaként jelent meg óráin, előadásain. (10. kép)

Kedvelt technikai módszere volt a párhuzamos vetítés (a két vetítógép ma is a tanszék féltve őrzött relikuma), tudva, hogy az

10. kép: Portré Bálványos Hubáról. Fejér László szakköri rajza a Diana utcai rajzkörben. Forrás: Máté Alice

összehasonlítások révén könnyebben feltárható a képi üzenet. Az amatőr képzőművészet támogatójaként sok alkotó kedvű szakköri tag munkáját irányította, látta el őket tanácsaival. Úgy tűnt, hogy a személyes kifejezés képi lehetőségét látta mindenkinél, ezt erősítette, és távol állt tőle az akadémikus képalkotási tudás iskolás erősítése. (Elég, ha az elérhető video felvételei közül megtekintjük a modellt

utáni portrérajzolás oktatásának pillanatait.) Gyakran találkozott az idősebb generáció amatőr rajzoló, festő megnyilvánulásaival. (11. kép)

Mindezeket jóindulattal és a meglévő kifejezési formákra figyelve fejlesztette, vagy formált véleményét. E sorok írója emlékszik egy mosolyogtató jelentre, mikor egy idős hölgy egy előadás után a tanár úrhoz lépett. Nyitott tenyerén kavicsokat mutatott, melyek festéssel, rajzzal arcokká voltak alakítva. Ahogy mondta ilyeneket készít és mindenkinek személyre szólóan szokott ajándékozni rá jellemző kavicsarcot. De ez nem olyan, mint a festészet, szeretne igazi művész lenni. Huba egészen komoly arccal fordult felé: *Hiszen te már művész vagy, senki a világon nem csinál ehhez hasonlót. Ezt kell továbbfejlesztened.* Vallotta, hogy az egyéni képi kifejezés és képolvasás lehetőségével természetes módon élhetne mindenki, mert csak így tud mások képi üzeneteivel, kifejezéseivel szemben is elfogadó lenni.

„Feladatunk az, hogy tudatosítsuk és egyidejűleg honoráljuk a különböző értékeket, az értékes egyéni vonásokat, kiben-kiben azt, ami sajátja, hogy adottságai vonalában, azokat vállalva bontakozzék önállósága. Ne készítsük olyan igazodásra, ami elfojtja személyiségvonásait” (Bálványos, 1998. 124. o).

1977-ben Donáth Péter invitálására oktatói állást vállalt a Budai Tanítóképző Főiskola Művészeti Nevelési Tanszékén, ezzel kezdetét veszi életének egyik legjelentősebb és talán legtermékenyebb időszak.

Hivatkozások

Bálványos Huba honlapja <https://balvanyoshuba.hu/?kategoria=fooldal&oldal=fooldal>
Utolsó letöltés: 2021.02.26.

Bálványos Huba (1998): *Vizuális megismerés, vizuális kommunikáció.* Budapest: Balassi Kiadó, ISBN 963 506 172 2

11. kép: Fiók László és Bálványos Huba felnőtt szakköri munkákat értékeli 2005 körül.
Forrás: Máté Alice

Bálványos Huba (2003). *Esztétikai-művészeti ismeretek, esztétikai-művészeti nevelés.* Budapest: Balassi Kiadó, ISBN 963 506 533 7

Krunák Emese (1984). *Bálványos Huba.* Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadó, ISBN: 963 336 344 6

Maros Gábor, Nagy Ernő, Nádori Eszter, Szabó Sóki László (2010). *Tudósportrék: Bálványos Huba.* <https://www.youtube.com/watch?v=-KyvegqVclvI>
Utolsó letöltés: 2021.02.26